

Biskop Atle Sommerfeldt:

Et helt menneske i et helt samfunn

HEL-konferansen Trondheim 12.9.2014

Innledning

Utfordringen jeg er fått i dag er å reflektere over hvordan en helhetlig forståelse av mennesker kan forme kirkens involvering i samfunnet. Jeg kommer altså ikke til å beskrive hvordan samfunnet bør være, men hvor vi kan involvere oss i samfunnet som det saltet Jesus har bedt oss være. I andre halvdel av foredraget vil jeg utvikle en mer konkret agenda. Jeg starter imidlertid med å gi et teologisk og kirkelig fundament for at kirken faktisk skal involvere seg i denne verden og dette samfunnet og ikke bare se seg selv som et tog eller en ferge på vei til en annen verden – på den andre siden av floden.

Kirken er sendt til verden

Den kristne kirkes bekjennelse er forankret i troen på at Gud involverer seg i menneskenes liv. Gud er helt annerledes enn skaperverket, men det betyr ikke at Gud ikke tar del i skaperverkets utvikling. Gud er den som i begynnelsen skaper alt i kjærlighet av intet. I hele skaperverket kan vi spore tegnene på Guds herlighet og kjærlighet. Gud overlater ikke skaperverket til seg selv, men kjemper hele tiden for at den kjærlighetsvisjonen som var skapelsens urkraft fortsetter å holde skaperverket oppe. Slik gjenfinnes kjærlighetsvisjonen i hele skaperverket når destruksjon, mørke, ondskap og død overvinnes.

Gud involverer seg i hele skaperverkets utvikling og tilstand, men har et særlig blick for mennesket. Mennesket er den eneste skapning som Gud skapte i sitt bilde. Det er denne Gudbilledligheten som gjør at mennesket får i oppdrag å være Guds husholdere over hele skaperverket.

De bibelske skriftenes kjerne er fortellingene om hvordan Gud fortsetter å involvere seg i menneskenes liv etter begynnelsen. Det er fortellingene om hvordan Gud utruker og sender mennesker til verden for å tydeliggjøre for menneskeheten og resten av skaperverket hva Guds kjærlighetsvisjon innebærer. Disse Guds utsendinger skal bidra til at skaperverket og alle mennesker kan erfare i glimt Guds kjærlighetsvisjon i sine liv. Det er i denne bibelske fortellingen kirkens oppdrag i verden har sitt fundament og blir gitt sin retning. Kjernen i denne sendelsen er at kirken skal gjenspeile Guds involvering i skaperverket og menneskenes liv.

I den gamle pakt er den grunnleggende fortellingen Guds oppdrag til Moses:

“Jeg har sett mitt folks nød i Egypt og har hørt skrikene deres under slavedriverne. Jeg kjenner deres smerte. Jeg har steget ned for å fri dem ut av hendene på egypterne og føre dem opp fra dette landet og inn i et godt og vidstrakt land.....Gå nå!.....Du skal føre mitt folk, israelittene, ut av Egypt” (2 Mos 3,7-8a+10).

Det er denne Guds involvering til Israelsfolkets frigjøring som er kjernen i Israelsfolkets bekjennelse (jfr f.eks. 5 Mos 6,20-23). Bekjennelsens kjerne er altså ikke beskrivelser av Guds herlighet i himmelen og i en annen dimensjon – selv om dette kommer inn i mange visjoner etter hvert. Kjernen er at Gud involverte seg i folkets levekår, frigjorde dem fra slaveriet og ledet dem til nytt land. Når folket noen hundre år senere tror at streng faste og andre religiøse skikker er den rette måten å erfare Guds involvering i deres liv på og slik tvinge Gud i himmelen til å høre på dem, svarer Gud dem gjennom profeten Jesaja:

“ Dette er fasten jeg har valgt: å løse urettferdige lenker, sprengte båndene i åket, sette undertrykte fri og bryte hvert åk i stykker, å dele ditt brød med sultne og la hjelpeløse og hjemløse komme i hus. Du skal se til den nakne og kle ham, du skal ikke snu ryggen til dine egne” (Jes 58 6-7).

Gud hører når menneskene involverer seg i andre menneskers liv slik Gud selv gjør det.

Den kristne bekjennelsen i den nye pakt er at det fullkomne og helhetlige bildet av Guds involvering i verden avdekkes når Gud selv blir menneske og til fulle identifiserer seg med mennesket i verden:

“ Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er” (Joh 1,18).

I Jesus avdekkes innholdet i Guds involvering i verden:

“ Han (Gud) har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens ord fra Herren” (Luk 4,18).

I Jesu helbredelse og myndiggjøring av mennesker i og utenfor det utvalgte folk ser menneskene hva Guds involvering betyr.

Jesus viser at Guds involvering til frigjøring ikke er begrenset til ett folk og ett land, men sprenger alle grenser menneskene etablerer mellom hverandre. Slik Jesus er sendt, sender Jesus disiplene til menneskene:

“ Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: døm dem til Faderen og Sønnen og Den hellige Ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere” (Matt 28,19).

I Jesu oppstandelse og seier over døden viser Gud at kjærlighetens kamp mot destruksjon og ondskap overvinnes og skjenkes til menneskene ved Guds nåde. Guds involvering avsluttes ikke på Golgata, men den korsfestede og oppstandne lever i det Guds folk som ble opprettet pinedag og som er Kristi kropp i verden. Slik Jesu sted var hos menneskene, er kirkens sted hos menneskene. Kirken er sendt til verden som Kristi kropp for å videreføre Kristi oppdrag og være involvert i mennesker og samfunn som lys og salt. Kirken skal være lys for å vise Guds visjon, og hun skal være salt og være tilstede overalt for å fremme kjærlighetens visjon og hindre destruksjonens ødeleggelse av Guds skapelse.

Ved å være stedet for dåp, nattverd og Ordet om Guds nåde er kirken lys for verden:

*Vidunderligst av alt på jord, er Jesu Kristi rike.
Dets herlighet er og så stor at det har ingen like.
Dets gåte er et guddomsord som skaper hva det nevner,
som fyller dalene på jord og høydene utjevner.
Med det innvies Jesu dåp, velsignes Jesu beger,
av dåpen veller livets håp, og kalken vederkveger.*
(NoS 529).

I dåpen viser kirken verden hvordan Gud behandler alle mennesker på samme måte og bekrefter det likeverd alle mennesker fikk i gave i skapelsen. I dåpen er det ikke mann eller kvinne, slave eller fri, jøde eller greker, alle er ett i Kristus (Gal 3,27-28). I dåpens fellesskap i Kristus overvinnnes dødens grense og begynnelsen på det evige livet i Guds egen dimensjon starter.

Nattverden viser hvordan den korsfestede og oppstandne hele tiden kommer til oss i det store gjestebudet med brød og vin for å bekrefte at Gud tilgir oss, ledsager oss og styrker oss i dette livet, gjennom døden og inn i det store gjestebudet Gud selv inviterer til i evigheten.

Ordets lesning og tolkning gir oss hjelp til å forstå våre liv, høre hvordan Guds nåde alltid er tilgjengelig for oss og hvordan Gud sender oss ut i verden til vår nestes beste.

Slik skaper Gud et folk som likesom Gud selv alltid har som rettesnor å være et inkluderende fellesskap der alle er en del av den samme Kristi kropp – med nødvendighet forskjellig, men alle tilhørende det samme folket. Å forme et slikt sted og slike rom med slike fellesskap har vært kirkens kamp gjennom snart 2000 år.

Det er ikke vanskelig å få øye på alle svikene og overtrampene og de ekskluderende mekanismene som har trivdes blant oss. Men vi kan også se at fellesskapet er blitt større, rommene romsligere og mangfoldet større. På denne konferansen arbeider vi mye med hvordan samfunnet av mennesker rundt Ord og sakrament skal gjenspeiles i konkret adferd, i gudstjenesteliv, trosopplæring, konfirmasjon og fellesskap, at vi er et samfunn av og for alle mennesker.

Men kirken er ikke bare lys, hun er også salt. Vårt oppdrag er å involvere oss i samfunnet vi er sendt til å være kirke i slik at samfunnet endres og ødeleggelsene begrenses. Hva betyr så dette i den konteksten vi nå er samlet om - den tredje nasjonale Hel-konferansen? Hvordan skal kirkens involvering i livene til mennesker med «nedsatt funksjonsevne», for å bruke FN-konvensjonens språk – eller mennesker med «annerledes funksjonsevne», for å bruke Kirkenes Verdensråds språk - arte seg i det norske velferdssamfunnet?

Det norske samfunnet

Det norske samfunnet er det samfunnet som gjentatte år scorer høyest på FNs Human Development Index. Gjennom århundrene har det vokst frem et samfunn og en stat som aksepterer at folkestyre, rettsstat og de internasjonale menneskerettighetene er statens verdiforankring. Vår egalitære tradisjon har i stort blitt videreført i et samfunn der det er bred

konsensus om at alle mennesker har rett til å få oppfylt grunnleggende behov og at våre folkevalgte har plikt til å legge til rette for at dette faktisk gjennomføres i lovverk og praktisk politikk. Vi fastholder også at alle forventes å gjøre sin plikt, men at dette skjer i en ramme der fellesskapet er forpliktet til å bidra etter evne slik at alles rettigheter kan gjennomføres.

I tradisjonen helt tilbake til kristenretten og Magnus Lagabøter, fastsettes rettigheter og plikter i lovverket og i forskrifter som forplikter det offentlig. Ved slik lovgivning holdes både innbyggere og myndigheter ansvarlig i et system som skal sikre offentlighet, likebehandling og allmenn tilgjengelighet.

Innholdet i lovgivingen har hele tiden blitt utviklet ved at ulike institusjoner utenfor makthaverne har influert og påvirket lovgivningen i tråd med deres interesser og verdier. Kirken var i mange hundre år den eneste aktøren med noe tyngde som hadde denne rollen. I det moderne Norge er det sammenslutninger og interesseorganisasjoner over hele spekteret som har vært avgjørende for utviklingen av den norske og den nordiske samfunnsmodellen. Bevegelser av arbeidere, bønder og kvinner, humanitære og sosiale organisasjoner, lokalsamfunnsorganisering og interesseorganisasjoner av ulik type har alle bidratt til å utvide både rettigheter og plikter og sørget for at den norske, offentlige forvaltningen er forankret i folket og dets virkelighet.

Men den europeiske historien fra opplysningstiden viste også at lovverkets nødvendige forankring i folket ikke er tilstrekkelig. Lovverket trenger en forankring utenfor sin egen kontekst i verdier og prinsipper som holder både folk og stat ansvarlig til globale og universelle standarder. Kirken hadde tidligere ivaretatt denne funksjonen, men opplysningstidens ideologi om det autonome mennesket og demokratiske stat hadde langt på vei underminert dette behovet.

Avgjørende for å få til en global konsensus om igjen å gi uttrykk for universelle verdier statene holdes ansvarlige overfor, var de europeiske redselskrigene og redselsregimene i første halvpart av forrige århundre og som ble spredd til hele verden direkte og indirekte. FN-pakten slår fast at:

«alle medlemmer av menneskeslekten har en iboende verdighet og verdi og like og umistelige rettigheter, og at dette er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden».

Statene har videre slått fast og blitt enige om i Verdenserklæringen om menneskerettighetene at enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som der er nevnt, uten forskjellsbehandling av noe slag.

Både norsk lovgiving og Norges ratifisering (riktignok ikke før i 2013) av FNs "Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne", legger et omfattende og detaljert system for staten og det offentliges plikter. I ressursheftet som Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn har utviklet sammen med Helsedirektoratet finnes det en god oversikt over det aktuelle lov og regelverket med sitater fra særlige relevante artikler og paragrafer.

En av de viktigste artiklene i konvensjonen (artikkel 19) lyder slik:

Konvensjonspartene erkjenner at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne har samme rett som andre til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter, og skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for at mennesker med nedsatt funksjonsevne lettere skal kunne bruke denne rettighet fullt ut, og bli fullt inkludert og delta i samfunnet, blant annet ved å sikre:

- a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform,*
- b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, samt annen samfunnsservice, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å forhindre isolasjon eller segregering fra samfunnet,*
- c) at samfunnets tjenester og tilbud for befolkningen generelt er tilgjengelig på lik linje for mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tar hensyn til deres behov.*

Hele dette systemet av lovgivning, rettigheter og plikter danner det vi kaller en rettighetsbasert tilnærming til samfunnsutviklingen. Denne tilnærming gjelder alle borgere, men gir særlig beskyttelse og fokus til de som tradisjonelt og aktuelt overses av majoriteten og storsamfunnet. Det nasjonale lovverket og de internasjonale konvensjonene skal sikre at ikke tilfeldige stemningsbølger eller politiske forførende som Europa hadde så mange av i forrige århundre, med legitimitet skal kunne diskriminere, forskjellsbehandle og neglisjere tradisjonelt oversette grupper, dem som er annerledes enn flertallet og minoriteter og spesielt sårbare grupper.

Konvensjonen for rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne er den siste i en rekke konvensjoner FN-systemet har vedtatt og som Norge har sluttet seg til. I et historisk perspektiv er konvensjoner knyttet til spesielle gruppers rettigheter et resultat av organisert frigjøringskamp av og for undertrykte og oversette grupperinger av mennesker. Disse kampene har gjort at menneskene går fra å være undertrykte og i beste fall objekter for andres velvillige handlinger, til subjekter med rett til selv å forme sitt liv og nyte de samme rettigheter som samfunnets dominerende grupperinger nyter. I dette perspektivet kan vi som kirke gjerne se disse konvensjonene som uttrykk for at Guds universelle frigjøring av mennesker i slavekår hele tiden ekspanderer og omfatter større del av menneskeheten.

Utviklingen etter 1945 har vist at et slikt rettighetssystem er nødvendig, men ikke tilstrekkelig. Det er fortsatt tre faktorer som er helt avgjørende for at lovverket og konvensjonene skal realiseres: holdninger i befolkningen, politisk vilje og økonomiske ressurser. Den alminneligste begrensingen i det globale samfunnet er økonomiske begrensinger, men disse anvendes som regel som skalkeskjul for å dekke over manglende politisk vilje og holdninger i befolkning og hos politikere som ikke egentlig tar lover og konvensjoner til følge.

I møte med mennesker med annerledes funksjonsevne her i vårt samfunn er alle disse tre begrensingene tilstede. I tillegg tror jeg også vi må ta med et fjerde element: Antall lover og forskrifter er så mange at de som er satt til å virkeliggjøre dem, mister oversikten. Ikke minst

gjelder dette innenfor helse – og omsorg der realiseringen av rettigheter er avhengig av at hver eneste ansatte er fullt på høyde med de forpliktelser det offentlige har.

Det norske samfunnet har en i global og europeisk sammenheng unik økonomisk handlekraft. Vi er et av de få landene som både har prinsipiell vilje og økonomiske muligheter til å finansiere de rettigheter mennesker med annerledes funksjonsdyktighet har i henhold til lovverk og konvensjoner.

Utfordringer i det norske samfunnetⁱ

Hovedutfordring: Manglende oppfyllelse av det offentliges plikter

De som lever tettest på situasjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, melder at selv om det er betydelig ressurser tilgjengelig, og det er svært mange dedikerte omsorgsarbeidere med høy integritet og motivasjon, er allikevel spriket mellom lovgivningen og FN-konvensjonens rettigheter på den ene siden og faktisk implementering på den andre siden stor, og med betydelig belastning på alle involverte som resultat. De viktigste områder synes å være følgende:

Tilsynsrapporter:

I 14 av 18 tilsynsrapporter i Borg bispedømme om kommunenes oppfølging av lovgivingen, er det 14 av rapportene som melder om avvik. Riktignok meldes det også at avvikene er korrigeret, og ikke alle avvikene er like alvorlige. Men dette handler om rapporter knyttet til bruk av tvang og om medisinerings slik at det er alvorlig at omsorgsapparatet ikke har hatt gode nok rutiner.

Økonomiske prioriteringer:

Fra de fleste kommunene meldes det at i økonomiske krisetider rammes tiltak og tilbud til denne gruppen ofte hardt, selv om det i det store bildet handler om småpenger.

Boform:

Det er økende kritikk av botilbudsordninger. Det kan virke som kommunenes politikk mer er styrt ut fra tilsynsytters behov for økonomisk rasjonell drift, enn individets rett til å få tilrettelagt et botilbud tilpasset individet. Det hevdes også at selve anbudsprosedyrene forsterker dette og dermed sender mennesker tilbake til institusjonslignende boformer og økt klientifisering.

Brukermedvirkning:

Det gis mange eksempler på at brukere i for stor grad blir behandlet som en ensartet gruppe der de med lavest funksjonsevne setter standarden og gjør alle til objekter for omsorgsapparatets ekspertise – stikk i strid med den faglige utviklingen og de politiske intensjonene fra 1990-tallet.

Arbeidsmulighet:

Det er uenighet om hvordan virkeligheten er når det gjelder arbeidsmuligheter. Varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA) hevdes av professor Tøssebø å være halvert mellom 2001 og 2010, mens Stortingsmeldingen "Frihet og likeverd" fra 2013 hevder at antallet på VTA er økt fra ca 2000 i 1990 til 3274 i 2013. Jeg har de siste årene besøkt flere tilrettelagte

arbeidsbedrifter og er ganske imponert over det som gjøres og kreativiteten i å utvikle nye produkter. Men det meldes også at disse bedriftene er sårbare i økonomiske nedgangstider og at offentlige institusjoner i for liten grad gjør innkjøp i dem. Samtidig er det flere som hevder at VTA-systemet er utmerket for noen, men det kan også hindre at personer med kapasitet gis mulighet til å fungere i det vanlige arbeidslivet.

Religionsutøvelse:

Både FN-konvensjonene og de siste årenes rundskriv fra helsemyndighetene understreker at retten til religionsutøvelse ikke bare betyr frihet, men også at tilskuddsmottakere har rett til å få tilrettelagt mulighet for å utøve den religionen og det livssynet de tilhører. Her har det vært mye usikkerhet, men situasjonen er nå inne i et godt spor. Det felles ressursheftet utarbeidet av Samarbeidsrådet for tros-og livssyn og Helsedirektoratet er et stort skritt i å gi veiledning om hvordan dette kan fungere i praksis. Så er det opp til tros – og livssynssamfunnene, og ikke minst oss i Dnk, å sørge for at dette blir gjennomført og blir gode opplevelser for dem det gjelder.

Overgrep:

Det meldes om ulike former for overgrep. Selv om de groveste neppe forekommer ofte, er det fortellinger om hvordan ansvarlige tilskuddsytere ikke tar varslinger om overgrep tilstrekkelig på alvor. Jens Petter Gitlesen i en bloggkronikk på NFUs side forteller om hvordan en prests varsling om seksuelle overgrep ikke blir tatt på alvor og fulgt opp selv om den utsatte også tidligere har erfart overgrep der overgriperen har erkjent forholdet. Denne fortellingen avdekker et dobbelte overgrep – både selve overgrepet og overgrepet det er å ikke ta varslingen på alvor. Men det må da tilføyes at dette ikke bare gjelder overgrep mot denne gruppen, men er et generelt og stadig mer påtrengende problem på flere felter.

Familienes situasjon:

Å ha mennesker med nedsatt eller annerledes funksjonsevne i familien innebærer mange gleder og utvidelser av livstolkninger og livsperspektiver. Men det er også slik at familiene kan få større belastninger på forskjellige måter, også søsken som kan oppleve seg oversett og nedprioritert. Men den største belastningen har jeg fått høre er all diskusjon for å få den lovpålagte støtten og hindrenedskjæringer. Dette skaper store forskjeller mellom familiene og sliter dem ut slik at det systemet som er der for å sikre rettigheter og frigjøring, i seg selv kan bli en belastning. Samtidig er det ikke like selvfølgelig at storfamiliens nettverk stiller opp like raust som i andre tilfeller.

Kompetanse og organisering:

Jeg har allerede pekt på at omsorgssystemet og det politiske systemets kompetanse på dette feltet viser seg å ha store begrensninger. Mange pårørende kan fortelle om sviktende kunnskap i forvaltningen om rettigheter og begrenset kreativitet i å finne løsninger. Her kan politiske signaler om innsparinger og trange tider sende negative signaler til saksbehandlere, i tillegg til at kompetansetiltak er begrenset.

Holdninger i befolkningen:

Det er liten tvil om at den øvrige befolkningen trenger en frigjøringsprosess fra fordommer og sneversyn i møte med denne utsatte, oversette og undertrykte minoriteten. Det er ca 20.000

personer som i dag er registrert med enkeltvedtak om omsorg – FNs globale statistikk sier at mellom 1 og 3 % av befolkningene vil ha en form for utviklingshemming – dvs mellom 50 og 150.000 mennesker i Norge. Uansett er dette en minoritet som tradisjonelt har blitt utsatt for grove overgrep og usynliggjøring, enten i det gamle legdsystemet eller på de store institusjonene. Det er en reminisens av før-holocaustvirkeligheten når dagens abortlov fortsatt har det som må kalles en eugenikk paragraf som lyder slik:

Etter utgangen av tolvte svangerskapsuke kan svangerskapsavbrudd skje når

2c det er stor fare for at barnet kan få alvorlig sykdom, som følge av arvelige anlegg, sykdom eller skadelige påvirkninger under svangerskapet».

I denne paragrafen gis det altså abort uavhengig av morens livssituasjon – som ellers er kriteriet. Det er i denne paragrafen for eksempel abort basert på diagnose om Downs syndrom - som da sees på som en sykdom – gjennomføres, og som gjør den obligatoriske diagnostikken så alvorlig.

I et samfunn der vi ser tendenser til at de tradisjonelle solidaritetsverdiene svekkes, er det mennesker i denne gruppen som rammes først fordi deres rettigheter er de som er senest etablert og derfor er kommet kortest i allmen aksept. Dette forsterkes av frykt og ubehag over det og dem som er annerledes i en kultur som er ekstremt dobbeltkommuniserende: mangfold og individuell frihet sees på som gode verdier, men tilpasningskrav og materielle resultatkrav holder større og større deler av befolkningen i prestasjonspressets jerngrep. Forestillinger om at enhver egentlig bør være sin egen lykkes smed og at vi bør la de ressurssterke få størst mulighet frihet, har fått en renessanse. Når den franske økonomen Piketty nå advarer mot at forskjellene mellom rike og fattige i dette århundret minner om forskjellene på 1800-tallet, bør det være en varselampe for alle. Men alt tyder på at de største taperne i disse trendene vil være dem som er kommet sist om bord – menneskene med nedsatt eller annerledes funksjonsevne.

Manglende politisk vilje:

Det norske samfunn har uten tvil økonomiske ressurser til å sikre denne minoriteten sine rettigheter. Men i et demokrati forutsetter dette at våre politiske tillitsvalgte får mandat fra befolkningen til å sikre dette. Og dette mandatet forutsetter at befolkningens holdninger er slik at det er politisk mulig å gi denne gruppen prioritet på tross av at deres største bidrag til samfunnsfellesskapet ikke kan beregnes på økonomenes regneark.

En viktig symbolsak på en politisk vilje er at Norge nå bør undertegne konvensjonens tilleggsprotokoll som gir enkeltpersoner og grupper mulighet til å anke forvaltningsvedtak inn for FN. Det vil sikre at gruppens rettigheter får større prosessuelt vern og reduserer deres avhengighet av tilfeldige politiske stemninger.

Kirkens rolle som salt i samfunnet

Den beskrivelsen jeg nå har gjort av utfordringer i det norske samfunnet knyttet til å sikre denne gruppen mennesker deres rettigheter, må ikke forstås slik at alt er galt. Mange politikere og omsorgspersonell gjør en stor innsats og det er all grunn til å fremheve det gode arbeidet som gjøres, og hvor mye bedre situasjonen er i dag enn den var for bare 25 år siden.

De er våre viktigste samarbeidspartnere og er ikke våre motstandere, selv om det av og til i enkeltsaker kan fremstå slik. Sammen skal vi løse utfordringene og da må vi finne måter å dra sammen på. Retningen er bestemt i Guds sendelse og lovverket.

I denne sammenhengen legger jeg vekt på utfordringene for å understreke at selv i verdens rikeste velferdsstat og med et godt lovverk, er det fortsatt et stort rom og en viktig rolle for kirken og vår rolle som samfunnets salt. Mens kirken i tidligere generasjoner var pionerer i omsorgsarbeidet og i etableringen av profesjonell assistanse, har det offentlige nå påtatt seg ansvaret for å sikre disse rettigheter. Det betyr at kirkens rolle endres og må defineres på nytt. Men det betyr ikke at kirken kan lene seg tilbake i et sakralt rom og stole på at samfunnet der ute er fredfylt og vellykket. Vi har en antropologi og et syn på staten som innebærer at vi alltid må være involvert i samfunnsutviklingen fordi muligheten til at den kan gå helt galt alltid er tilstede, og vår oppgave er å være med å bygge samfunn preget av rettferd, barmhjertighet og fred – i betydningen shalom.

Dette er en rolle vi har helt til Jesus kommer tilbake. I vår kontekst nå kan vi gjerne si at hovedfokus må være å hjelpe ansvarsholder - det offentlige - til å gjennomføre det de har som forpliktelse.

La meg peke på følgende hovedområder for kirkelig involvering:

Ledsage mennesker med annerledes funksjonsevne og deres familier:

Det er nødvendig at vi finner måter der vi kan ledsage mennesker med nedsatt og annerledes funksjonsevne i deres livsløp. Dette gjelder selvfølgelig i deres tilhørighet til kirken og deres religiøsitet, men også i deres møte med tilskuddsytere, offentlig forvaltning, arbeidslivet, fritidsaktiviteter og politiske myndigheter.

Ledsage menneskene i deres yrkesutøvelse:

Jeg har allerede nevnt at de mange som utøver konkret omsorgsarbeid også trenger vår ledsagelse ved for eksempel aktivt sorgarbeid, kompetansetiltak og holdningsbygging – og kanskje som brobyggere mellom dem og familiene? De ansatte i systemet er grunnleggende sett våre viktigste samarbeidspartnere selv om de i enkelte saker kan fremstå som motstandere. De er de aller viktigste aktørene i å redusere gapet mellom lovgiving og praksis.

Overvåking av offentlige myndigheter:

Jeg har påvist at det er nødvendig at myndighetenes adferd overvåkes og at de holdes ansvarlig overfor lover og menneskelig realitet av politiske og økonomiske vedtak. I noen utstrekning må vi etablere kompetanse, men viktigere er det at vi skaper aktiv allianse med interesseorganisasjonene som vil mer enn gjerne gi oss materiale vi trenger. Her kan vi både legge til rette for møtepunkter og samtalerom mellom ulike aktører, fremføre synspunkter og ved avtale også gå inn i en stedfortredende rolle som reiser ulike anliggender. En slik allianse vil også bli oppfattet som en reell assistanse slik at byrdene ikke bæres av de som er direkte involvert.

Utvikling av lover og regler:

Jeg har nevnt to konkrete eksempler på forsterking av lovverket:

- Fjerning av eugenikk-paragrafen i abortloven.
- Undertegning av konvensjonens tilleggsprotokoll.

Begge disse punktene vil det være naturlig at sentralkirkelige organer følger opp i tråd med Kirkemøtets store vedtak om menneskerettigheter tidligere i år.

Dannelse:

Kirkens sterkeste rolle er uten tvil rollen som dannelsesaktør i det norske samfunnet. Denne rollen består i å formidle verdier og korrigere fordommer, og begrense tendenser til selvsentrerthet og verdensflukt. Her ligger de viktige innholdskomponenter som menneskeverd, respekt for og akseptering av forskjellighet, ansvaret for andres ve og vel og inkludering av dem som er i marginalene av samfunnet, samt begrensinger av de sterke og mektiges handlingsrom. På dette feltet handler det i første rekke om å innholdsbestemme det vi gjør på eksisterende arenaer innenfor forkynnelse, trosopplæring, gudstjenestefeiring, menighetsaktiviteter, menighetsbladene, skole-kirke-samarbeidet, men også i samarbeid med helse- og omsorgssektorene og med frivillige organisasjoner bidra i den generelle samfunnsdebatten og utvikle dannelsesprogrammer for profesjonene sammen med andre aktører.

Det vil alltid være et spørsmål om ressurser og kapasitet. Det er min overbevisning om at svært mye av det vi som kirke er sendt til å gjøre i nasjon og lokalsamfunn på dette feltet først handler om hvordan vi gjør det vi allerede gjør, og dernest at vi utvikler gode allianser lokalt og nasjonalt. De viktigste samarbeidspartnerne er ansatte i det offentlige finansierte tilskuddssystemet og interesseorganisasjoner. Vi har det privilegiet at statens forpliktelser langt på vei er tilfredsstillende. Dersom vi kan bidra til at det som er nedfelt etterlevs, har vi betydd mye for hele gruppen og deres tilhørige.

Konklusjon

Kirken har i mange år hørt klagesangene, vi har så absolutt begynt utfarten fra vårt mentale fangenskap og er på vandring mot det lovede land. Men vi er ikke alene i en ørken, vi er blant menneskene, i samfunnet som lys og salt.

ⁱ I det følgende har Stortingsmeldingen «Frihet og likeverd», Rrrporten av professor Tøssebø: "Innfridde mål eller brutte visjoner?" fra 2010, og nettsidene til Norsk Forbund for Utviklingshemmede gitt viktige impulser. I tillegg har samtaler med organisasjoner og besøk under visitaser formet det som her presenteres.